

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 17 (2019)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.17.22

MATERIAŁY

Dagmara Luković

Zarzeb

Nagroda Nobla dla Olgi Tokarczuk w komentarzach prasy serbskiej i chorwackiej

Tegoroczny werdykt Komitetu Noblowskiego Akademii Szwedzkiej zwrócił szczególną uwagę mediów i stał się powodem wielu polemik. Były ku temu dwa powody – po pierwsze dlatego, że przyznano dwie nagrody¹, po drugie wielkie kontrowersje wzbudził i wzbudza jeden z laureatów, Peter Handke.

Serbskie i chorwackie media też nie pozostały poza ogólnymi trendami, nie poddając w zasadzie w wątpliwość słuszności nagrodzenia O. Tokarczuk literackim Noblem, żywo jednak dyskutując o wyborze drugiego laureata. Tu jedna należy podkreślić, że ich wypowiedzi dotyczące P. Handke miały zupełnie inne zabarwienie: podczas gdy chorwaccy dziennikarze nie kryli oburzenia z tego powodu, serbscy dawali upust swojemu zadowoleniu, co ma związek z wypowiedziami austriackiego pisarza na temat ostatniej wojny na Bałkanach.

Pisząc o Oldze Tokarczuk z kolei, tak Serbowie, jak i Chorwaci zwracają uwagę na wyraziste i zdecydowane poglądy pisarki, kontrowersje, jakie zapoczątkowała laudacja, którą wygłosiła z okazji drugiego z kolei wyróżnienia jej Nagrodą Nike², wymieniają tytuły utworów przetłumaczonych na język serbski/chorwacki, przypominają o wizytach pisarki w ich krajach.

„Blic” – popularny serbski tabloid koncernu Axel Springer dwukrotnie komentował wybór Akademii Szwedzkiej – pierwsze doniesienie to neutralna informacja o laureatach, kilka zdań na temat samej nagrody i ubiegłorocznego skandalu, który wstrząsnął Akademią³. Podobny tekst publikuje „Blic News”⁴. Artykuł, który pojawił się w „Blicu” parę godzin później, pod – zgodnym z charakterem pisma – sensacyjnym tytułem *Kim jest Olga Tokarczuk. Najpierw ogłoszono ją zdrajcą narodu, a teraz dostała Nagrodę Nobla*⁵, jest już obszerniejszy i oprócz

1 W ubiegłym roku ze względu na skandal seksualny, który wstrząsnął Akademią Szwedzką zdecydowano o nieprzyznawaniu literackiej Nagrody Nobla.

2 Olga Tokarczuk otrzymała Nagrodę Literacką Nike za powieść *Bieguni* (2008) oraz *Księgi Jakubowe* (2015).

3 <https://www.blic.rs/kultura/dodeljene-dve-nobelove-nagrade-za-knjizevnost-priznanje-za-olgu-tokarcuk-i-petera/j0xrpqn>

4 <https://blicnews.ba/dobitnici-nobelove-nagrade-za-knjizevnost-olga-tokarcuk-i-peter-handke>

5 Wszystkie tłumaczenia tytułów cytowanych artykułów pochodzą od autorki tekstu.

literackiej biografii pisarki zawiera także informacje o jej pozaliterackiej aktywności, w tym jej krytycznych wypowiedzi na temat aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce⁶.

Serbska redakcja „Aljazeera Balkans” z kolei krótko informuje, kto został uhonorowany nagrodą, cytuje uzasadnienie, nie poświęca jednak szczególnej uwagi laureatom i ich twórczości, skupiając się na ubiegłorocznym skandalu i dotychczasowych kontrowersyjnych decyzjach Komitetu⁷.

Przeglądając doniesienia serbskich dzienników i internetowych serwisów informacyjnych⁸, z łatwością dostrzeżemy, że większość artykułów ma ten sam schemat (nazwiska laureatów, przytoczenie uzasadnienia wyboru, informacja na temat ubiegłorocznego skandalu, który wstrząsnął Akademią Szwedzką) i zasadniczo stanowią wariacje komunikatu opublikowanego przez Serbską Agencję Prasową Tanjug, czasem wzbogacone o życiorys pisarki (serwis „Niezależna gazeta”⁹), czasem informacje o zwolnieniu z podatku od nagrody (portal Radia i Telewizji Wojewodiny¹⁰). Portal N1 publikuje wywiad z Olgą Tokarczuk dla niemieckiego DW¹¹.

Dłuższe artykuły poświęcone Oldze Tokarczuk pojawiają się natomiast w tygodniku „Vreme”¹² oraz w weekendowym dodatku kulturalnym do dziennika „Polityka”¹³. Autorką obu jest Milica Markić. Tegoroczni laureaci Nagrody Nobla są też centralnymi postaciami programu telewizyjnego poświęconego literaturze, promocji książek, nowym tytułom, autorom i fenomenom literackim – *Grawitacja książki* (emisja z 17.10.2019)¹⁴. Jest to program Radia i Telewizji Vojevodina. O pisarce mówi jej tłumaczka. Warto tu zwrócić uwagę, że wzmożone zainteresowanie mediów Olgą Tokarczuk spowodowane przyznaniem jej Literackiej Nagrody Nobla sprawiło, że wspomniana Milica Markić – tłumaczka niemalże wszystkich opublikowanych w języku serbskim utworów O. Tokarczuk¹⁵, wychodzi teraz z „cienia medialnego”. Trudno się bowiem oprzeć wrażeniu, że serbskie media informują-

6 <https://www.blic.rs/kultura/vesti/ko-je-olga-tokarcuk-proglasili-je-izdajnikom-zemlje-a-sada-je-postala-nobelovka/j1cysj6>

7 <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dobitnici-nobela-za-knjizevnost-olga-tokarcuk-i-peter-handke>

8 <https://topvesti.rs/c/VLBytW0BmGY-kCS05mtg/2019-10-10/dodeljena-dva-nobela-za-knjizevnost-prestizna-nagrada-ide-u-ruke-olge-tokarcuk-i-petera-handke>

9 <https://www.nezavisne.com/kultura/knjizevnost/Olgi-Tokarcuk-i-Peteru-Handke-u-Nobelove-nagrade-za-knjizevnost/562656>

10 http://www.rtv.rs/sr_lat/kultura/nobelova-nagrada-za-knjizevnost-olgi-tokarcuk-i-peteru-handkeu_1055669.html

11 <http://rs.n1info.com/Kultura/a534030/Olga-Tokarcuk-Stari-svet-proizveo-mnogo-nejednakosti-sada-trazimo-odgovore.html>

12 Milica Markić, *O nauczaniu empatii i moralnym kosmopolityzmie (O moralnom ucenju i moralnom kosmopolitizmu)*, „Vreme” 17 października 2019, br. 1502, s. 30–32.

13 Milica Markić, *Prawda, którą się robi z literatury (Pravda koja se pravi od knjizevnosti)*, „Kulturni dodatak – Politika” 10.10.2019.

14 http://media.rtv.rs/sr_lat/gravitacija-knjige/50727?fbclid=IwAR0HN15GTLWQLr_OYB_WJpPf1SBz3KiTu3brurBaX2BNGroX48AfBBVR0pw

15 Dwa pierwsze tłumaczenia opowiadań Olgi Tokarczuk ukazały się w tłumaczeniu B. Rajčić – więcej na temat tłumaczeń literatury O. Tokarczuk na j. serbski i chorwacki [w:] D. Luković, *Twórczość Olgi Tokarczuk na serbskimi chorwackim rynku książki*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2018, 16, s. 114–129.

ce o wydarzeniach ze świata literatury dotychczas bardzo zdawkowo informowały o dorobku tej tłumaczki, najczęściej przemilczając ukazujące się przekłady jej autorstwa.

Podsumowując, serbskie media w informacjach na temat naszej ostatniej noblistki podają tytuły przetłumaczonych na język serbski utworów, wymieniają dotychczas otrzymane nagrody, przypominając, że 2013 roku otwierała ona Międzynarodowe Targi Książki w Belgradzie¹⁶. Niektóre z mediów przywołują poszczególne fragmenty wypowiedzi O. Tokarczuk z tego wydarzenia¹⁷. Dziennikarze wypowiadający się nt. przyznania Nobla polskiej pisarce chętnie przywołują jej krytyczne wypowiedzi dotyczące postawy niektórych polskich środowisk w czasie II wojny światowej oraz niezadowolenie z obecnej sytuacji społeczno-politycznej panującej w Polsce. W artykułach tych nie brak bombastycznych stwierdzeń (pozostających zresztą w tonie często obecnej w tym regionie manieri „zawsze pierwszy i najlepszy”), jakoby serbscy czytelnicy na długo przed zachodnią publicznością mieli okazję zapoznać się z twórczością pisarki. Na obecną chwilę obszerniejsze reakcje na uhonorowanie literacką Nagrodą Nobla Olgi Tokarczuk zamyka artykuł Milicy Markić *Od kultowego do pisarza czytanego*, który ukazał się w opiniotwórczym dzienniku „Danas”¹⁸

Dodajmy jeszcze, że program poświęcony twórczości tegorocznych laureatów Nagrody Nobla towarzyszył otwarciu XXIV Międzynarodowych Targów Książki w Belgradzie. Dyskusję zaproszonych gości poprzedziła emisja nagrania video z ubiegłorocznej promocji *Książ Jakubowych*, której towarzyszyło bezpośrednie włączenie się Olgi Tokarczuk do programu za pośrednictwem komunikatora skype¹⁹. O spotkaniu informowała również na swoim profilu facebook Ambasada RP w Belgradzie – we wpisie wymieniono prawie wszystkich uczestników – zabrakło tylko nazwiska już wcześniej przywoływanej tłumaczki M. Markić²⁰.

Media chorwackie (zarówno elektroniczne, jak i tradycyjne) informując o przyznaniu Oldze Tokarczuk Literackiej Nagrody Nobla, posiłkowały się informacją przygotowaną przez Chorwacką Agencję Prasową Hina (podobnie jak to miało miejsce w Serbii, gdzie podstawowym źródłem była wiadomość podana przez Serbską Agencję Prasową Tanjug), która była albo po prostu przedrukowywana, albo stanowiła notatkę bazową dla własnego, mniej lub bardziej rozbudowanego tekstu – tak jak w serwisach modernavremena.hr²¹, novelist.hr²², balkans.

16 Międzynarodowe Targi Książki w Belgradzie to największa tego typu impreza w regionie.

17 Ana Popadić, *Velike price spojene od malih stvari*, „Večernje novosti” 11.10.2019, s. 18

18 Milica Markić, *Od kultnog do pisca kojeg se čita*, „Danas” 2–3. 11. 2019, s. 12.

19 Promocja odbyła się 29.05.2019 r. w Centrum Kultury „Studentcki grad”.

20 W dniu 20 października, podczas otwarcia LVIV Międzynarodowych Targów Książki w Belgradzie odbył się panel poświęcony twórczości laureatów literackiej nagrody Nobla – Olgi Tokarczuk i Petera Handke. W spotkaniu udział wzięli pisarz i publicysta Muharem Bazdulj, dziennikarz Nebojsa Grujčić i redaktor centrum wydawniczego Centrum Filmowego Serbii Miroljub Stojanović oraz tłumacz książek Petera Handke Žarko Radaković, <https://www.facebook.com/PolishEmbassySerbia/posts/2416647818586114>

21 <https://www.mvinfo.hr/clanak/olga-tokarczuk-i-peter-handke-dobitnici-nobelove-nagrade-za-knjizevnost-za-2018-i-2019>

22 <http://www.novelist.hr/Scena/Showbiz/Dobitnici-Nobelove-nagrade-za-knjizevnost-Peter-Handke-i-Olga-Tokarczuk>

aljazeera.net²³. Wiele artykułów opatrzonych jest sensacyjnymi tytułami w stylu: *Polska pisarka Olga Tokarczuk – piętnastej kobiecie, której przyznano literackiego Nobla polscy nacjonałiści grozili śmiercią*²⁴ – na tportal.hr czy *Nie cichną negatywne reakcje na Nobla Handkego*²⁵ (spora część artykułu poświęcona jest także Oldze Tokarczuk) – hrt.magazin²⁶.

W prasie chorwackiej zasadniczo nie było artykułów poświęconych wyłącznie O. Tokarczuk. Dziennikarze piszący na temat tegorocznej decyzji Akademii Szwedzkiej odnosili się zawsze do obojga laureatów. W artykułach tych komentarz dotyczący nagrodzenia O. Tokarczuk zawsze stanowił pretekst do dywagacji na temat Petera Handke, przy czym analizy w mniejszej części dotyczyły kwestii literackich, a skupiały się na politycznym aspekcie poglądów politycznych i wynikających z nich aktywności pozaliterackiej pisarza – jako przykład przywołać można artykuł Denisa Derka *Oprócz Tokarczuk Nobla powinna dostać Atwood, a nie Handke*²⁷ czy Karmeli Devčić *Z Olgą Tokarczuk Akademia Szwedzka grała pewnymi kartami*²⁸. Od tego schematu zdecydowanie odstaje obszerny artykuł – esej autorstwa Miljenka Jergovića – znanego pisarza chorwackiego *Kto tak naprawdę został nagrodzony literackim Noblem Petera Handke i Olgi Tokarczuk*²⁹, dający analityczne (jakie narzuca rodzaj gazety i zakładana docelowa grupa czytelników) spojrzenie na obu laureatów przede wszystkim w kontekście literatury, którą piszą, a dopiero potem ich światopoglądu i działalności społeczno-politycznej stanowiącej jej kontekst. Nie jest tajemnicą, że Miljenko Jergović bardzo ceni sobie twórczość Olgi Tokarczuk, czego najlepszym dowodem są jego wcześniejsze felietony poświęcone jej utworom³⁰, a ten ostatni błyskotliwy esej, napisany już po Noblu, tylko to potwierdza.

Zainteresowanie tegorocznymi laureatami literackiej Nagrody Nobla zarówno serbskich, jak i chorwackich mediów nie odbiegało od światowego trendu w sensie natężenia informacji, inny był jednak rodzaj emocji towarzyszących doniesieniom na ten temat. Emocji tych nie wzbudzała ocena wartości literatury nagrodzonych pisarzy, a ich społeczno-polityczny background. Jak w przypadku Olgi Tokarczuk czytelnicy mogli na podstawie publikowanych tekstów uzyskać choć podstawową wiedzę nt. twórczości polskiej pisarki, tak w przypadku Petera Handkego

23 <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dobitnici-nobela-za-knjizevnost-olga-tokarczuk-i-peter-handke>

24 <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/olga-tokarczuk-petnaestoj-zeni-kojoj-je-dodijeljena-nobelova-nagrada-poljski-nacionalisti-prijetili-su-smrcu-foto-20191010>

25 <https://magazin.hrt.hr/549227/nobel-i-prijepori>

26 Portal chorwackiego serwisu państwowego HRT

27 Denis Derk, *Uz Tokarczuk je Nobela trebala dobiti Atwood, a ne Handke*, [w:] „Večernji list”, 14.10.2019, s.16.

28 Karmela Devčić, *S Olgom Tokarczuk švedska akademija igrala je na sigurno*, [w:] „Jutarnji”, 11.10.2019, s. 24–25.

29 Miljenko Jergović, *Tko je zapravo nagrađen Nobelom za književnost Peteru Handkeu i Olgi Tokarczuk*, [w:] *Jutarnji list – magazin*, 14.10.2019, s. 26–29. Ten sam tekst [w:] <https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/pise-miljenko-jergovic-tko-je-zapravo-nagrađen-nobelom-za-knjizevnost-peteru-handkeu-i-olgi-tokarczuk/9475289/>

30 Więcej [w:] D. Luković, *Twórczość Olgi Tokarczuk na serbskimi chorwackim rynku książki*, [w:] „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2918 (16), s. 114–129.

pierwiastek literacki zdominowały jego poglądy polityczne. W Chorwacji artykułowano zdecydowane oburzenie, w Serbii natomiast aprobatę.

Bibliografia

- Derk D., *Nobelova nagrada za književnost*, „Večernji list” 11.10.2019, s. 30–31.
- Derk D., *Uz Tokarczuk je Nobela trebala dobiti Atwood, a ne Handke*, „Večernji list” 14.10.2019, s. 16.
- Devčić K., *S Olgom Tokarczuk švedska akademija igrala je na sigurno*, „Jutranji” 11.10.2019, s. 24–25.
- Jergović M., *Tko je zapravo nagrađen Nobelom za književnost Peteru Handkeu i Olgi Tokarczuk*, „Jutarnji list – magazin” 14.10.2019, s. 26–29.
- Luković D., *Twórczość Olgi Tokarczuk na serbskimi chorwackim rynku książki*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2018, 16, s. 114–129.
- Markić M., *Od kultnog do pisca kojeg se čita*, „Danas” 2–3.11.2019, s. 12.
- Markić M., *Istina koja se pravi od knjiženosti*, „Kulturni dodatak – Politika” 29.10.2019, s. 10.
- Markić M., *O nauczaniu empatii i moralnym*, „Vreme” 17.10.2019, br. 1502, s. 30–32.
- Popadić A., *Velike price spojene od malih stvari*, „Večernje novosti” 11.10.2019, s. 18.
- Tekst redakcyjny, *Laureati Peter Handke i Olga Tokarczuk*, „Kultura – Politika” 11.10.2019, s. 6.

Netografia

- <https://www.blic.rs/kultura/dodeljene-dve-nobelove-nagrade-za-knjizevnost-priznanje-za-olgu-tokarcuk-i-petera/j0xrpqn>
- <https://blicnews.ba/dobitnici-nobelove-nagrade-za-knjizevnost-olga-tokarczuk-i-peter-handke>
- <https://www.blic.rs/kultura/vesti/ko-je-olga-tokarcuk-proglasili-je-izdajnikom-zemlje-a-sada-je-postala-nobelovka/j1cysj6>
- <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dobitnici-nobela-za-knjizevnost-olga-tokarczuk-i-peter-handke>
- <https://topvesti.rs/c/VLBytW0BmGY-kCS05mtg/2019-10-10/dodeljena-dva-nobela-za-knjizevnost-prestizna-nagrada-ide-u-ruke-olge-tokarcuk-i-petera-handkea>
- <https://www.nezavisne.com/kultura/knjizevnost/Olgi-Tokarcuk-i-Peteru-Handkeu-Nobelove-nagrade-za-knjizevnost/562656>
- http://www.rtv.rs/sr_lat/kultura/nobelova-nagrada-za-knjizevnost-olgi-tokarcuk-i-peteru-handkeu_1055669.html
- <http://rs.n1info.com/Kultura/a534030/Olga-Tokarcuk-Stari-svet-proizveo-mnogo-nejednakosti-sada-trazimo-odgovore.html>
- http://media.rtv.rs/sr_lat/gravitacija-knjige/50727?fbclid=IwAR0HN15GTLWQLr_OYB_WJpPf1SBz3KiTu3brurBaX2BNGroX48AfBBVR0pw
- <https://www.facebook.com/PolishEmbassySerbia/posts/2416647818586114>
- <https://www.mvinfo.hr/clanak/olga-tokarczuk-i-peter-handke-dobitnici-nobelove-nagrade-za-knjizevnost-za-2018-i-2019>
- <http://www.novilist.hr/Scena/Showbiz/Dobitnici-Nobelove-nagrade-za-knjizevnost-Peter-Handke-i-Olga-Tokarczuk>

<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dobitnici-nobela-za-knjizevnost-olga-tokarczuk-i-peter-handke>

<https://www.tportal.hr/kultura/clanak/olga-tokarczuk-petnaestoj-zeni-kojoj-je-dodijeljena-nobelova-nagrada-poljski-nacionalisti-prijetili-su-smrcu-foto-20191010>

<https://magazin.hrt.hr/549227/nobel-i-prijepori>

<https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/pise-miljenko-jergovic-tko-je-zapravo-nagraden-nobelom-za-knjizevnost-peteru-handkeu-i-olgi-tokarczuk/9475289/>